

IZŠTEVANKE IN ZBADLJIVKE

BOJAN KNIFIC

Ob pregledovanju diplomskih del na Pedagoški fakulteti v Ljubljani, katerih teme se dotikajo ljudskega izročila, sem ugotovil, da je v njih skritih mnogo otroških rimanih besedil, zapisanih na terenu, ki v knjigah s podobno tematiko niso objavljena. Da bi to gradivo doseglo vodje otroških folklornih skupin, vzgojitelje v vrtcih in učitelje na osnovnih šolah, sem se odločil, da po njem pobrskam in izluščim besedila, ki se mi zdijo zanimiva. Zapisi na terenu so bili sicer opravljeni pretežno v devetdesetih letih prejšnjega stoletja, navezujejo pa se na leta pred in po drugi svetovni vojni. Ob upoštevanju časa in prostora se mi vsaj nekatera zdijo primerna za vključitev v programe otroških folklornih skupin.

Rimanim besedilom, ki sem jih našel v diplomskih delih na Pedagoški fakulteti, sem dodal še nekaj besedil, ki jih je zbral Roman Gašperin.

Izštevanke so otroške igre, ki se izgovarjajo večinoma pred igro skrivanja ali lovljenja (Gašperlin 1988: 8), z njimi pa otroci izberejo tistega, ki igro začne. Besedila izštevanek so pogosto nerazumljiva - navidezno včasih brez vsakega smisla, njihova oblika pa je podrejena predvsem rimi in ritmu. Končni cilj izštevanke ni, da bi se otroci med seboj preštevali, ampak da izmed sodelujočih izločijo enega. Glede na besedilo, bi jih lahko razdelili na pomenske in nepomenske. Pri pomenskih iz besedila lahko razberemo smiselno sporočilo, pri nepomenskih pa je celoten tekst (ali njegova večina) zgrajen iz popolnoma nesmiselnih in med sabo po pomenu nepovezanih besed. Obstajajo seveda tudi kombinacije enega in drugega, torej, del teksta tvori smiselno celoto, dodane pa so besede, katerim pomena ne moremo določiti.

Zapisi izštevanek kakor tudi zapisi ostalega ljudskega izročila ne predstavljajo pravil, po katerih bi se mogli popolnoma zgledovati in jih jemati kot edini možni vir za odrske interpretacije otroškega izročila. Zapis predstavlja le eno od oblik, ki je bila ustaljena med ljudmi, možne pa so neštete variante. Izštevanke so sicer sodile med čarobne forme, ki se v času, ko so opravljale primarno funkcijo, zaradi obrednega pomena niso smele spreminjati. A to prvotno funkcijo so izgubile, prenašanje od ust do ust pa je omogočalo dokaj svobodno spreminjanje teksta. Spreminjajoča se besedila so torej plod otroške ustvarjalnosti, posamezne ustaljene oblike pa so se med otroki oblikovale in ohranile tudi pod vplivom raznih knjižnih objav, ki so povezane z vzgojnimi in učnimi programi v vrtcih in osnovnih šolah.

Zmerljivke predstavljajo del otroške ustvarjalnosti, ki se kljub spremenjenim družbenim razmeram še vedno

ohranjajo in prenašajo iz roda v rod. Med otroki so se ukoreninile in postale last ozke skupnosti otrok posamezne generacije ali pa so bile v podobnih oblikah razširjene na širših območjih in med več generacijami. Otroci jih ne uporabljajo zato, da bi se z njimi resnično zmerjali, ampak jih enostavno izgovarjajo kot pesmice, ki so se jih naučili od svojih vrstnikov ali od staršev in njihovih vrstnikov, starih staršev ipd. (Gašperlin 1988: 14)

Ena izmed funkcij otroških folklornih skupin je tudi odrsko prikazovanje elementov ljudskega izročila. Otroške folklorne skupine naj bi predstavljale otroško izročilo, vključevanje kratkih rimanih besedil pa vodjem in članom otroških folklornih skupinam omogoča ustvarjanje pestrih in zanimivih programov.

IZŠTEVANKE

Podčrtani so poudarjeni samoglasniki.
Z znakom "ə" so označeni polglasniki.

*Am bam perkopam,
štiri miši, pet podgan,
šija vija, kompanija,
marš vənka ti!*

Povedala: Marija Kofol; roj. 1902; Bovec. (Gašperlin 1988: 26)

*An ban pet podgan,
štiri miši, v uh me piši,
vija vaja ven.*

Povedala: Nežka Kokalj; roj. 1930; Ševlje na Gorenjskem. (Pintar 1996: 56)

*An daj trtanaj,
šiva biva kampanija,
si beraka, tika taka,
vija vaja ven.*

Povedal: Franc Juvan; roj. 1910; Olševke pri Preddivoru na Gorenjskem. (Sajevic 1997: 54)

*Aj baj kome staj,
tia mia kompanija,
sama raka tika taka,
aj baj buf!*

Povedal: Anton Babič; roj. 1913; Ankaran. (Gašperlin 1988: 33)

*Angele bangele vitki ves,
strase krase cumpa nes,
klin klan cumparan,
ajde rogo ven!*

Povedala: Franciška Knafelj; roj. 1911; Novo mesto. (Gašperlin 1988: 37)

*Engule bengule cuckov sin,
po vrtu mašira,
kobilce nabira,
rajsa pajsa bum!*

Povedala: Johana Hrivar; roj. 1899; Lipovščica - Sodražica. (Gašperlin 1988: 43)

Akote bakote cuckov sin.
Kod si hodil, kje si bil?
Po vrtu španciral,
kamenčke pobiral,
jih u rit zadiral,
vritu piku knedel kaus!

Povedala: Marija Vrtin; roj. 1904; Črnomelj. (Gašperin 1988: 60)

Enci benci komisar,
kupi konja za denar.
Peljal ga je v Rim
in prodal za zlat cekin.
Vija vaja ven.

Loški potok; brez ostalih podatkov. (Kovačič idr. 1993: 144)

Andrle pandrle zlata kolesa,
mi se peljamo v sveta nebesa,
angelci vriskajo, duše pa piskajo,
vija vaja ven.

Ljubljansko barje; brez ostalih podatkov. (Kovačič idr. 1993: 144)

Andrle pandrle cuka me,
abe fabe domine,
ektum pekturum kufer štuc,
kvinte kvante sekste fuc.

Povedal: Franc Juvan; roj. 1910; Olševik pri Preddvoru na Gorenjskem. (Sajevic 1997: 55)

Ankate pankate cukate me,
abe farbe domine,
ektum petkum kufer štruc,
eden dvezem ven ga fuc.

Povedala: Nežka Kokalj; roj. 1930; Ševlje na Gorenjskem. (Pintar 1996: 56)

Enkati penkati cukati me,
avle pavle domine,
erc perc komisar,
kupil konja za denar,
peljal ga je v Rim
in prodal za en cekin.

Povedala: Angela Primožič; roj. 1920; Šentrupert na Dolenjskem. (Ostrelč 1998: 55)

Enkati penkati sukati me,
fibe fabe domine,
erc perc konjederc,
aus štraus kraus.

Povedala: Rezka Pleteršek; roj. 1902; Žalostna gora na Dolenjskem. (Ostrelč 1998: 55)

En ten tini,
sava raka tini,
sava raka tiki taka,
vija vaja von.

Povedala: Slavka Pečnik; roj. 1926; Prevalje na Koroškem. (Šimenc 2002: 125)

Blem blem bombališu,
šišu gute talališu,
an dan dopalan,
ti si zadnji mali zvon.
Vija vaja ven!

Leta 1999 povedala: Ivana Potočnik, Mežiška dolina; brez ostalih podatkov. (Šimenc 2002: 125)

Ena bena benica,
bodi moja ženica,
en ben ben,
pojdi zdaj ti ven.

Povedala: Mici Koračin; roj. 1929; Mokronog. (Ostrelč 1998: 57)

Eci peci pec,
ti si mali zec,
jaz sem mala prepelica,
eci peci pec.

Kočevje; brez ostalih podatkov. (Kovačič idr. 1993: 145)

Ains, cvaj policaj,
draj, fir oficer,
finf, seks alte heks,
ziben, aht gute naht,
nojn, cen šlafen gen.

Povedal: Ivan Novak; roj. 1907; Velenje. (Gašperin 1988: 77)

Vija vaja, kuzla laja, pes prdi,
starga desca srat tiši,
dol počepne, kup nardi,
gor ustane, vse smrđi.

Povedala: Mateja Sajevic; roj. 1967; Olševik pri Preddvoru na Gorenjskem. (Sajevic 1997: 57)

Otroška folklorna skupina Osnovne šole Miklavž, Vrtec Vrtljak na medobmočnem srečanju otroških folklornih skupin v Mariboru. (Foto: Janez Eržen, maj 2006.)

*Ti daš kola, ti pa vola,
ti daš kravo, ti otavo,
ti daš ječmen, ti pšenico,
ti daš prejo, ti predico,
ti daš mesa, ti ušesa,
ti daš nos, ti pa gos,
ti daš moko, ti pa roko.
Zmerom se bojiš kot miš,
zdaj pa stopi, ti loviš!*

Povedala: Zora Ogrinc; roj. 1931; Ankaran. (Gašperin 1988: 88)

*Hočeš nočeš v šolo greš,
hočeš nočeš vse izveš,
hočeš nočeš se učiš,
hočeš nočeš ti loviš.*

Povedala: Dani Zalar; roj. 1911; Kranj. (Gašperin 1988: 95)

*Špela debela vse pojela,
zelje, ričet, žgance, krompir,
potlej vzel jo je hudir -
mi pa smo imeli mir!*

Povedala: Angela Zorec; roj. 1909; Vrzenec. (Gašperin 1988: 96)

*Muca, maca, raca, gos,
siv osliček, črni kos,
pisan ptiček, počen groš,
bel konjiček, zvrhan koš,
pisker - lonec, slepa miš,
a za konec ti loviš!*

Povedal: Janez Slaviček; roj. 1920; Dolenci. (Gašperin 1988: 112)

*Kos ima dolg nos,
dolg kljun,
pa daleč plun.*

Povedala: Nežka Kokalj; roj. 1930; Ševlje na Gorenjskem. (Pintar 1996: 56)

*Ena putka kokodajsa,
znesla je kar štiri jajca,
skonkala je naokrog,
kot da nima svojih nog,
en, dva, tri, pa miži zdaj ti!*

Povedala: Režporova teta; roj. 1923; Sodražica. (Gašperin 1988: 114)

*Ena žaba je umrla,
ali greš na njen pogrebč
Da.
Koliko vencev boš nosilač
Pet.
En, dva, tri, štiri, pet.*

Leta 1999 povedala: Ivana Potočnik, Mežiška dolina; brez ostalih podatkov. (Šimenc 2002: 131)

*Kuzla laja, pes prdi,
starga dešca srat mudi.*

*Ko se kupček naredi,
tam se šteje en, dva, tri.*

Povedala: Slava Škrbe, roj. 1921; Breg, Žužemberk. (Omahen 1999: 116)

*Anča panča pomaranča,
eva deva daks.*

Povedala: Antonija Hovnik, roj. 1927; Prevalje na Koroškem. (Šimenc 2002: 125)

*Ena ena ena,
rožica rumena,
pecelj ima zelen,
ti pa pojdeš ven.*

Leta 1999 povedala: Ivana Potočnik, Mežiška dolina; brez ostalih podatkov. (Šimenc 2002: 129)

*Moja sekirca dober reže,
če ne reže, je tepena,
skavs maus ta zad'n miži.*

Povedala: Nežka Kokalj; roj. 1930; Ševlje na Gorenjskem. (Pintar 1996: 57)

*Avion po gori gre,
spuša bombe doli gre.
En, dva, tri,
pa povej število ti.*

Povedal: Anže Česen; roj. 1988; Ševlje na Gorenjskem. (Pintar 1996: 58)

*Indijanci so barabe,
jedo same kolerabe.
Kolerabe pa smrdijo,
indijanci pa prdijo.*

Povedal: Anže Česen; roj. 1988; Ševlje na Gorenjskem. (Pintar 1996: 58)

Otroška folklorna skupina Osnovne šole Črna na Koroškem - Podružnica Javorje na medobmočnem srečanju otroških folklornih skupin v Šoštanju. (Foto: Janez Eržen, april 2006.)

*En cigan po cesti gre,
čik pobere, ga poje.
Jaz ga bi pa tudi rad,
pa ga nimam kje pobrat.*

Leta 1999 povedala: Ivana Potočnik, Mežiška dolina; brez ostalih podatkov. (Šimenc 2002: 129)

*Na otoku Guliganter
se rodil je rožnat panter,
in seveda tudi žena,
lepa panterka rumena.*

Leta 1999 povedala: Ivana Potočnik, Mežiška dolina; brez ostalih podatkov. (Šimenc 2002: 130)

ZMERLJIVKE

*Šavsova dva
sta vstrižena oba,
kaj nimata vas, (las)
na smeta na vas.*

Povedal: Miha Sajevec; roj. 1937; Olševsek pri Preddvoru na Gorenjskem. (Sajevec 1997: 60)

*Od Luž do Olševka,
do belga Češnevska,
ni lepših deklet,
kje Mihčovah pet.
Kaj ma bertolček nov
kaj je glih Mihčov Johanc prov.*

Povedal: Miha Sajevec; roj. 1937; Olševsek pri Preddvoru na Gorenjskem. (Sajevec 1997: 61)

*Ciril in Metod
sta jedla piškot,
piškota ni blo,
sta pila vodo.*

Povedal: Miha Sajevec; roj. 1937; Olševsek pri Preddvoru na Gorenjskem. (Sajevec 1997: 62)

*En cigan po cesti gre,
čik pobere, dober je.
Mali bi ga tudi rad,
pa ga nima ket pobrat!*

Povedala: Mateja Sajevec; roj. 1967; Olševsek pri Preddvoru na Gorenjskem. (Sajevec 1997: 63)

*Marjanca izpod klanca
o ljubezni nič ne ve,
poljubit jo bo treba,
še preden v šolo gre.*

Loški potok; brez ostalih podatkov. (Kovačič idr. 1993: 146)

*Anton baron,
je špilov zastonj,
je Micka plesala,
mu je fige kazala.*

Loški potok; brez ostalih podatkov. (Kovačič idr. 1993: 146)

*Jože bože bere rože,
pride raka, ga ofaca,
pride goska, ga ofloska,
pride vrabec, ga odnese v nemški Gradec.*

Loški potok; brez ostalih podatkov. (Kovačič idr. 1993: 146)

*Damjana podgana po lukni leti,
če miške ne ujame, se kislo drži.*

Ljubljansko barje; brez ostalih podatkov. (Kovačič idr. 1993: 147)

*Mica potica, slovensko ne zna,
malo ponudla, malo poštrudla,
talarje meče na tla.*

Ljubljansko barje; brez ostalih podatkov. (Kovačič idr. 1993: 147)

*Tona melona na kahli sedi,
cajtngere bere pa fajfo kadi.*

Povedala: Antonija Hovnik; roj. 1927; Prevalje na Koroškem. (Šimenc 2002: 131)

*Tona neroda po lojtri je šla.
Se lojtra spodmakne,
je padla na tla.*

Povedala: Jožefa Glavan; roj. 1919; Reber pri Žužemberku. (Omahen 1999: 120)

*Anzi panzi peč podrə,
nəər zlezo,
kruha speko,
pa mami dau.
Mama je rekva: "Tak je prau."
Anzi panzi se pa u hvače uscau.*

Povedal: Filip Krebs; roj. 1939; Jamnica na Koroškem. (Šimenc 2002: 132)

*Mica ripica ma strganga strica.
Stric je zaspau in se u hvače uscau.*

Povedala: Nevenka Radušnik; roj. 1951; Ravne na Koroškem. (Šimenc 2002: 132)

*Ana podgana po luknji hiti,
če miške ne ujame, se kislo drži.*

Povedala: Miroslava Hočevnar; roj. 1935; Žužemberk. (Omahen 1999: 121)

*Ana podgana miške lovi,
če nobene ne ujame, pa spat odhiti.*

Povedala: Marija Kuhelj; roj. 1924; Žužemberk. (Omahen 1999: 121)

*Ana podgana pod klopjo leži,
zraven še miška se sladko smeji.*

Povedala: Marija Kuhelj; roj. 1924; Žužemberk. (Omahen 1999: 121)

*Matija nagaja,
koko napaja,
koka poskoč,
pa Matija poč.*

Povedala: Mica Kuhelj; roj. 1924; okolica Žužemberka. (Omahen 1999: 125)

*Punčka na ganku
v pisanem gvančku,
talerčke brisala,
fantka poklicala.
Fantek priteku,
punčko natepu,
punčka jokala,
fanteke smejal.*

Povedala: Vinko Sever, roj. 1926, in Anica Sever, roj. 1930; Muljava. (Omahen 1999: 128)

*Jože kože
ima na tri rože.
Pride kozliček,
odgrizne veršiček.*

Slavka Zajc; roj. 1938; Grintovec pri Zagradcu. (Omahen 1999: 121)

*Godec je godec,
ima pisan želodec,
pa jezik plesniv,
ki je strašno lažniv!*

Kožljek; brez ostalih podatkov. (Gašperin 1988: 226)

DRUGA ŠALJIVA BESEDILA

*Janez in Micka
gresta v Kranj po pčka,
vzameta koreto,
povabita še teto.
Teta je pijana,
Janez jo priganja.*

Povedal: Janez Sajevec; roj. 1969; Olševke pri Predvoru na Gorenjskem. (Sajevec 1997: 58)

*Mladi Miki firkelc vina,
stari babi terpentina.
Mladi Miki prstan zlat,
stari babi štrǎk za vrat.*

Povedal: Janez Sajevec; roj. 1969; Olševke pri Predvoru na Gorenjskem. (Sajevec 1997: 59)

*Stara sem gratova,
devat na morǎm,
gǎdcǎ zagodejo,
plesat pa pojǎm.*

Povedala: Justina Balantič; roj. 1940; Hotemaže na Gorenjskem. (Sajevec 1997: 66)

*Pikl pakl prazn žakel,
kdor bo kaj kruhca dau,
bo pri Bogu spau.
Če pa nač ne daš,
se v paku strklaš.*

Povedala: Jožefa Erjavec; roj. 1909; Višnja Gora. (Omahen 1999: 119)

*Gospod in gospa sta imela psa,
pes je naredu gou gou,*

gospod se je u hlače usrou.

Povedala: Anica Starc; roj. 1936; Dutovlje. (Gašperin 1988: 126)

*Gospod in gospa po cesti sta šla,
gospod je zavriskau,
se u hlače podriskau.
Gospa je jokala,
ker hlače je prala,
gospod pa je kleu,
ker hlač ni imeu.*

Povedala: Tatjana Novak; roj. 1974; Pišce. (Gašperin 1988: 126)

*Dober dan gospod kaplan,
ste dobili telegram?
Vaša žena je rodila
dva debela krokodila.*

Povedala: Marija Kofol; roj. 1902; Bovec. (Gašperin 1988: 126)

*En, dve, tri,
u želodcu kruli mi,
štiri, pet že spet,
sedem, osem kruha prosim,
devet, deset,
treba jesti bo že spet.*

Povedala: Martina Seničar; roj. 1925; Smolenja vas. (Gašperin 1988: 137)

VIRI IN LITERATURA

Gašperin, Roman
1988 Slovenske otroške ljudske pesmi: izštevanka, pesmice, zmerljivke. Diplomski naloga. Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete. Tipkopis.

Sajevec, Marija
1997 Otroške gibalne, rajalne in besedne igre v Olševku pri Predvoru na Gorenjskem. Diplomski naloga. Pedagoška fakulteta v Ljubljani. Tipkopis.

Pintar, Franciška
1996 Ljudske otroške rajalne in gibalne igre slovenskih pokrajin. Škofja Loka z okolico. Diplomski naloga. Pedagoška fakulteta v Ljubljani. Tipkopis.

Štefelin, Mojca
1995 Ples in glasba v otroških ljudskih gibalnih in rajalnih igrah na območju Škofje Loke. Diplomski naloga. Pedagoška fakulteta v Ljubljani. Tipkopis.

Kovačič, Darja, Simona Marinko in Karmen Suhadolnik
1993 Otroške rajalne in gibalne igre slovenskih pokrajin. Ljubljansko barje z okolico in Kočevsko-Ribniško. Diplomski naloga. Pedagoška fakulteta v Ljubljani. Tipkopis.

Ostrelč, Elizabeta
1998 Ljudske rajalne in gibalne igre v Mirenski dolini in Trebnjem. Diplomski naloga. Pedagoška fakulteta v Ljubljani. Tipkopis.

Šimenc, Mojca
2002 Ljudske gibalne in besedne igre za otroke v Mežiški dolini. Diplomski naloga. Pedagoška fakulteta v Ljubljani. Tipkopis.

Omahen, Nataša
1999 Ljudske rajalne in gibalne igre ter bibarije (od Višnje Gore do Žužemberka). Diplomski naloga. Pedagoška fakulteta v Ljubljani. Tipkopis.